

Примљено: 20. 8. 2018.			
Орг. ј.д.	Број	Датум	Вредност

Познањ, 15. август 2018.

Prof. UAM dr hab. Izabela Lis-Wielgosz
 Instytut Filologii Słowiańskiej
 Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА КЊИГЕ

Српска књижевност и Свето предање.

Истраживања рецепције библијске и светоотачке књижевности

аутора Драгише Бојовића

Рецензиран рукопис књиге Драгише Бојовића, истраживача палеослависте, професора Филозофског факултета у Нишу и управника Центра за византијско-словенске студије, оснивача и управника Центра за црквене студије, веома је интересантан пример једне синтезе, комплексног прилаза питању везе старе (српске) књижевности и Светог предања. Разматрани проблем је фундаменталан пре свега у перспективи разумевања средњовековног културног модела и његове структуре, важан је као контекст и уједно грађа многих уметничких и књижевних дела. Дакле, Свето Предање као сва она духовна блага у хармонији са Светом Писмом је својеврсна суштина старе (српске) културе, књижевности и уметности; може се рећи да између њих постоји трајна веза у духовном (теолошком), комуникационом и интертекстуалном погледу. Саставни елементи Светог Предања су разговетне структурне компоненте и формуле свих средњовековних уметничких и књижевних реализација; одавде је очигледно текстуално и контекстуално присуство таквих елемената као што су, пре свега: Свето Писмо (библијска књижевност), излагања и формулисања православног веровања, канони и правила (Свети Сабори), списи светих отаца (патристичка књижевност), Света Литургија (укључујући житија светитеља и

мученика), црквена и обичајна пракса, а такође сви остали изрази православне вере.

Ово рудиментарно тумачење трајне повезаности Светог Предања и старе (српске) књижевности прихватио је аутор рецензиране књиге, обраћајући посебну пажњу на рецепцију библијске и светоотачке књижевности. Већ у уводу књиге, аутор се трудио да подвуче суштину ове везе, упућујући баш на Свето Писмо, Свету Литургију, Свете Очеве, констатујући да се „српска црквена књижевност, као и све православне књижевности у средњем веку, ослања на ове стубове Светог Предања, који се, опет, међусобно прожимају” (с. 3). У том светлу веома добро се схвата и подела књиге на три поглавља: *У свету Светога Писма*, *У свету Свете Литургије*, *У свету Светих Отаца*. Ова сегментација чини се једном очигледном и читљивом структуром интерференције, интертекстуалног односа Светог Предања и старе српске књижевности. Штавише, ова подела је одређена концепција која пружа могућност сагледавања једног проблема као целине. Веома важна и тачна примедба односи се на примерну богослужбену функцију житијних текстова кроз коју је неопходно посматрати у њима садржан библијски материјал.

У првом делу књиге разамтра се дубока садржајна и функционална веза старе српске књижевности са Светим Писмом. Показује се на пример једна симбиоза инкорпорираних јевађељских прича у житијном тексту, расправља се о строзаветној слици крста и његовој симболици, о рецепцији предања о светим и великим царевима, излажу се софиолошки, евхаристијски и други библијски контексти, мотиви и ликови. Подробно се испитују библијски елементи значајних српских текстова, ефикасно указују њихова значења и могућа асоцијативност; у светлу библијске егзегезе, кроз асоцијативно повезивање идеја, мотива, симбола објашњавају се суштинска значења појединих књижевних дела. Овде се приказују и такви библијски мотиви у књижевном тексту који на први поглед често остају неопажени у спектру другачијих лакше препознатљивих мотива и симбола, ово су на пример скоро неистражени мотиви из старозаветних књига малих пророка. Уз све то обраћа се пажња такође на присуство цитата и парафраза поука светих отаца – Јована Богослова, Јефрема Сирине, Јована Златоустог, Јована Дамаскина и др. Ово поглавље књиге је веома занимљив и вредан опис посебне и трајне повезаности старе српске књижевности и Светог Писма; што је интересантније, указује се овде једна мрежа значајних и бројних библијских кодова који формирају књижевну наративу.

Следећи део расправе је посвећен односу старе српске књижевности према богослужењу као духовном и културном феномену који је у средњем веку спајао све области живота и делатности српске заједнице. Ово је тачан приступ проблем, у јер у чврстој и директној вези са богослужењем била је сва ондашња уметност – књижевност, сликарство, архитектура, музика итд. Интересантно се ова повезаност представља у односу на књижевност која – како подвуче аутор – има двострук однос према богослужењу, пошто књижевни текстови улазе у богослужбени састав а уједно они су носиоци богослужбеног описа и наратије. Овде се разматра проблем богослужења у средњовековном граду, значај сакралне функције града на примеру сачуваних писаних извора; иницијална и финална формула житија, његов литургијски оквир, функција богослужбених елемената у тексту Стефана Првовенчаног; Доментијанов опис преноса моштију светог Саве у светлу Христових празника (Божих, Цвети и Васкрс), дакле житијна слика једне култне праксе чија се структура састоји од новозаветних симбола и позајмица из богослужбене поезије. На крају се представља познати и функционалан симбол јабуке који се јако често користи у хришћанској књижевности где се везује за свету тајну причешћа, а овде се он разматра на примеру житијних текстова Константина Филозофа и Патријарха Пајсија. Слично као први део књиге ово поглавље је веома савестан опис повезаности, комуникацијског и интертекстуалног потенцијала старе српске књижевности; аутор упућује на њену богослужбену суштину и функцију, експлорира низ мотива и симбола библијске и светоотачке провенијенције који су у српским житијама компоненти приповедања, темељни и функционализовани елементи наративне поруке.

У последњем делу расправе поставља се питање за патристичку књижевност и њен утицај на стару српску књижевност. Дакле, разматра се проблем рецепције светоотачког корпуса, посебна пажња се обраћа на његово истраживање према старој српској књижевности; овде је и начињен један преглед научне рефлексije на ову тему који изводи извесне закључке и постулате. Аутор приказује високу популарност Светих Отаца код Срба у срењем веку и идентификовани утицај Јована Лествичника, Јефрема Сирина, Григорија Богослова, Григорија Ниског, Дијадоха Фотичког, Кирила Александријског, Теодорита Кирског, Теодора Студита, Максима Исповедника, Јована Дамаскина, Григорија Паламе и других; даље он експонира могућност да се сачини инвентар патристичких позајмица, а такође истиче низ захтева као што је потреба:

истраживања преко анализе тематско-мотивских вертикала (есхатолошке, софиолошке, евхаристијске, ареотолошке); описа трансформације библијских у патристичких мотива; испитивања утицаја појединих текстова на српске писце и превођења тих текстова на српскословенски језик; коначно разрађивања библиографије истраживањима патристичког наслеђа код Срба у коју би био увршћен опис рукописа и рукописних збирки које садрже бројне податке о делима Светих Отаца и њиховима поукама и словима. Осим општег проблема рецепције светоотачке књижевности у овом делу књиге представља се и предлог њеног истраживања, разматра се присуство списка Светог Максима Исповедника у српском средњовековном рукописном наслеђу, показује се коришћење патристичких цитата у српској црквеној књижевности и литерарна функционалност идеја садржаних у њима; обраћа се и пажња на једну Теодосијеву позајмицу из писма Василија Великог, шта је донекле важно, јер у науци није било до сада посебних истраживања рецепције дела Светог Василија Великог. На крају овог поглавља дат је пример списка Димитрија Кантакузина у којима може да се препозна низ позајмљених светоотачких мотива, цитата, парафраза.

Овај део расправе је исто занимљиво и вредно излагање проблема односа патристичке и старе српске књижевности, штавише оно је не само опис ситуације него је у неком смислу наставак дискусије и предлог нове перспективе истраживања.

Књига се завршава обимним пописом литературе који може служити као преглед досадашњих студија, а уједно је основа за даље истраживање проблема повезаности старе српске књижевности и Светог предања. У неком смислу је овај попис иницијална библиографија истраживања библијског и патристичког наслеђа код Срба.

У закључку треба нагласити да је књига Драгише Бојовића веома вредан, озбиљан покушај целокупне презентације теме која у србистичким и палеославистичким студијама није често разрађивана. Треба такође обратити пажњу на чињеницу да је ова монографија резултат дуготрајног интересовања аутора за питања односа српске књижевности у средњем веку и Светог Предања, стога је она још један предлог истраживања рецепције библијске и светоотачке књижевности код Срба. Дакле, ослањајући се на своје вишегодишње научно искуство, аутор компетентно и посвећено изучава овај феномен, настојећи да се у средњовековном

књижевном делу покаже три доминантна рецепциона нивоа којима се успоставља комуникација са литерарном традицијом, тако утицај Светог Писма (Старог и Новог Завета), Свете Литургије (богослужбене песме) и Светих Отаца (патристичких текстова).

Студија *Српска књижевност и Свето предање. Истраживања рецепције библијске и светоотачке књижевности* Драгише Бојовића представља резултат јако добро осмишљеног истраживања у којем је коришћен репрезентативан, прилично обиман корпус старих српских текстова и које је урађено на основу релевантне литературе. Монографија је важан допринос научном – српбистичком и палеославистичком – разматрању проблема рецепције библијске и патристичке књижевности код Срба, питања контекстуалног, комуникацијског и интертекстуалног потенцијала старе српске књижевности. Вреди нагласити да је ова књига писана разумљивим језиком и изузетно добрим стилем (задатак уредника је да уклони само малобројне словне грешке у тексту), због тога ће бити корисна и интересантна како за научнике, експерте, тако за шири круг читалаца.

Имајући све горе наведено, овај рукопис књиге се са задовољством препоручује за објављивање, јер она је ван сваке сумње важно научно достигнуће и темељ за даље истраживање феномена старе (српске) књижевности.

Jaobelo Lis-Wilson